

UDK: 630*15:061.1
Bibliid 1451-3188, 11 (2012)
Год XI, бр. 39–40, стр. 309–336
Изворни научни рад

Ана БАТРИЋЕВИЋ¹

ЗАШТИТА ДОБРОБИТИ ЖИВОТИЊА У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

ABSTRACT

Since its establishment, the European Union has adopted a series of primary and secondary legal sources containing provisions which are relevant for animal welfare protection. The author attempts to point out the fundamental types, characteristics, contents and the purpose of these documents as well as the impact that they might exert on the legislation of the Republic of Serbia. Apart from proclaiming universal principles of animal welfare protection, legal sources of the European Union also precisely prescribe minimal standards that need to be fulfilled in certain segments of human–animal interactions. This particularly refers to the following fields: welfare of farm animals, humane treatment of animals during their slaughter for food production, protection of animals in transport, preservation of animal welfare while performing scientific experiments as well as providing adequate health protection of animals. Special legal sources are dedicated to the protection and conservation of wild animals' welfare, whether they are kept in captivity or they dwell in their natural habitats. For its significance, but also for the influence it exerts on national legislations of the EU member states, Directive on the protection of the environment through criminal law stands out among the rest of the European Union provisions relevant for animal welfare. In addition, future tendencies and directions of the development of legal protection of animals are also presented. They are exposed in Strategy for Protection and Welfare of Animals for the period between 2012 and 2015. Finally, the author also discusses the influence that European Union animal welfare legislation might have on analogous normative acts of the Republic of Serbia as well as the advantages of the implementation of the standards they proclaim regardless of the future membership of our country in this regional organization.

Key words: Animal welfare, criminal legal protection of animals, Council of Europe, European Union, sources of European Union legislation.

¹ Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд. E-mail: ana.batricevic@yahoo.com.

1) УВОД

У савременом друштву, које све више напушта антропоцентрично оријентисана етичка начела и постепено нагиње основним постулатима биоцентризма, питању правне заштите добробити животиња (*animal welfare*) па чак и „животињских права” (*animal rights*) сасвим оправдано се посвећује све више пажње. Промена у сфери односа човека према животињама, инспирисана активностима различитих покрета за њихову заштиту, почевши од првих антививисекциониста па све до данашњих утицајних међународних и националних удружења попут Светког друштва за заштиту животиња (*World Society for the Protection of Animals* – *WSPA*) и Америчког друштва за спречавање окрутности према животињама (*The American Society for the Prevention of Cruelty to Animals* – *ASPCA*), одразила се и на промену њиховог правног положаја.² Тако су, најпре у земљама *common law* система, а потом и у земљама европско-континенталне правне традиције, животиње од статуса „пуких покретних ствари” полако почеле да стичу статус човекових „субића”, чиме је отворен простор за постављање правних оквира, односно законских гаранција и елементарних стандарда, за заштиту њихове добробити на националном, регионалном и међународном нивоу. У већини правних извора, укључујући и Закон о добробити животиња Републике Србије из 2009. године, добробит животиња дефинисана је као обезбеђивање услова у којима животиња може да остварује своје физиолошке и друге потребе својствене врсти, као што су: исхрана и напајање, простор за смештај, физичка, психичка и термичка удобност, сигурност, испољавање основних облика понашања, социјални контакт са животињама исте врсте и одсуство непријатних искустава као што су бол, патња, страх, стрес, болести и повреде.³ У том смислу, добробит животиња своди се на омогућавање животињама да уживају следећих пет слобода: 1) слободу од глади и жеђи, у смислу обезбеђења сталног приступа свежој води и храни; 2) слободу од нелагодности, која се остварује кроз обезбеђење одговарајућег окружења, заклона и места за одмор; 3) слободу од бола, повреде или болести, која подразумева превенцију или благовремену дијагнозу и лечење; 4) слободу да испоље природно понашање,

² Више о овим удружењима и њиховој делатности видети на следећим интернет презентацијама: www.aspc.org, 07/05/2012, и www.wspa-international.org, 07/05/2012.

³ Закон о добробити животиња, члан 5. став 1. тачка 4, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 41/2009.

омогућавањем довољно великог простора, одговарајућег смештаја и друштва других животиња исте врсте; и 5) слободу од страха и стреса, која се састоји у обезбеђењу услова и третмана којима се избегава излагање животиње психичким патњама.⁴ Европа је, као регион, до сада начинила значајан напредак у области законодавства посвећеног заштити добробити животиња. Таква прогресивна кретања резултат су интензивних законодавних активности које се спроводе на два колосека. Први чине конвенције усвојене под окриљем Савета Европе, које обавезују све државе које их ратификују. Ту спадају: 1) Европска конвенција о заштити животиња у међународном превозу из 1968. године,⁵ 2) Европска конвенција за заштиту животиња које се узгајају на пољопривредним газдинствима из 1976. године,⁶ 3) Европска конвенција за заштиту животиња за клање из 1979. године,⁷ 4) Конвенција о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта из 1979. године,⁸ 5) Европска конвенција за заштиту кичмењака који се користе за експерименталне и друге научне сврхе из 1986. године,⁹ и 6) Европска конвенција о заштити кућних љубимаца из 1987. године.¹⁰ За област кривичноправне заштите животиња посебан значај има Конвенција за заштиту животне средине путем кривичног права из 1998. године,¹¹ с тим што њене одредбе регулишу кривичноправно санкционисање повреде и

⁴ Mark Bekoff (ed.), *Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1998, pp. 60–61.

⁵ „Европска конвенција о заштити животиња у међународном превозу из 1968”, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 1/1992.

⁶ „Европска конвенција за заштиту животиња које се узгајају на пољопривредним газдинствима из 1976”, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/1996.

⁷ „Европска конвенција за заштиту животиња за клање из 1979. године”, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/1996.

⁸ „Конвенција о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта из 1979. године”, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 102/2007.

⁹ „Европска конвенција за заштиту кичмењака који се користе за експерименталне и друге научне сврхе из 1986. године”, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 1/2010.

¹⁰ „Европска конвенција о заштити кућних љубимаца из 1987. године”, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 1/2010.

¹¹ “Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law”, *European Treaty Series* – No. 172, Strasbourg, 04.11.1998, Council of Europe, Интернет, <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG>, 08/09/2011.

угрожавања животне средине уопште, дотичући се кривичноправне заштите животиња као њеног интегралног дела – фауне.¹² Други колосек чине различите норме усвојене од стране Европске уније, чији правни акти обавезују све државе чланице те регионалне организације, и тако дају основни тон унутрашњим законодавствима тих земаља не би ли достигле хуман ниво заштите добробити животиња.¹³

II) ЗАШТИТА ЖИВОТИЊА У ПРИМАРНИМ ИЗВОРИМА ПРАВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Стандарди заштите и добробити животиња који важе на нивоу Европске уније, чине саставни део опште политике и законодавне активности ове регионалне организације у областима као што су: заштита животне средине, здравствена заштита и безбедност хране. Правила и стандарди од значаја за очување животне средине садржани су у примарним и у секундарним изворима права Европске уније. Примарно законодавство чине оснивачки уговори и све њихове касније измене, док сви остали извори права (уредбе, директиве, одлуке, препоруке) спадају у секундарне изворе. У додатне изворе права Европске уније спадају међународни уговори које је она закључила у име држава чланица или које су закључиле државе чланице да би потом надлежност била пренета на Унију. Извором права Европске уније сматра се и пракса Европског суда правде, која је у великој мери допринела развоју комунитарног правног система.¹⁴ Упркос томе што нема обавезујућу формалну правну снагу, и такозвано меко право (*soft law*), које сачињавају еколошки акциони програми, саопштења, резолуције, споразуми и уговори, има посебан значај за област животне средине а, у оквиру тога, и за сферу заштите и добробити животиња. Материја животне средине у Европској унији први пут је засебно регулисана у оквиру посебног, седмог поглавља Јединственог европског акта (*Single European Act*), који је усвојен 1986. године, а ступио на снагу

¹² Ана Батрићевић, „Улога конвенција Савета Европе у кривичноправној заштити животиња”, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, вол. 30, бр. 1–2/2011, Београд, 2011, стр. 138–139.

¹³ Милан Пауновић, *Права животиња – савремени међународни стандарди*, Правни факултет Универзитета у Београду и Ђуро Салај АД, Београд, 2004, стр. 135.

¹⁴ Александра Чавошки, *Основи еколошког права Европске уније*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 24.

1987.¹⁵ Одредбама овог уговора (чл. 174–176) одређени су циљеви које у области животне средине треба да остварују државе чланице, поступак и улога органа у доношењу прописа релевантних за ову област, као и могућност држава чланица да у своје правне системе уведу више еколошке стандарде. Уговором о Европској унији (*Treaty on European Union*), који је усвојен у Маастрихту 1992. године а ступио на снагу 1993. године,¹⁶ животна средина се јасно утврђује као једна од приоритетних области у оквиру делатности Европске уније.¹⁷ Овим уговором, списак основних циљева Европске заједнице проширен је тако да укључује и: складан, уравнотежен и трајан привредни развој, као и одржив и неинфлаторни раст уз поштовање животне средине (члан 2), што је важно за усмеравање начина експлоатисања свих елеманата животне средине, укључујући и животињски свет. Усвајањем Уговора из Амстердама (*Treaty of Amsterdam*) 1997, и његовим ступањем на снагу 1999. године, циљевима Заједнице придодат је и „висок ниво заштите и побољшања квалитета животне средине” (члан 2), као важан циљ који је морао бити обезбеђен приликом свих активности Заједнице од непосредног или посредног утицаја на загађење животне средине.¹⁸ Уговором из Амстердама прописано је, *inter alia*, и да „услови за заштиту животне средине морају бити интегрисани у поступку дефинисања и спровођења политике и активности Заједнице” (члан 6).¹⁹ За област заштите животиња, међутим, још је важније што је овом уговору придодат и посебан Протокол о заштити и добробити животиња (*Protocol on Protection and Welfare of Animals*), у коме је изражена жеља држава чланица да обезбеде унапређење заштите и поштовања добробити животиња, којима се признаје својство осећајних бића. У складу са тим, државе чланице су се сложиле да приликом формулисања и

¹⁵ “Single European Act”, *Official Journal of the European Communities*, No. L 169/1, 29.06.1987, Luxembourg, 17.02.1986, Интернет, http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf, 13/12/2011.

¹⁶ “Treaty on European Union”, *Official Journal of the European Communities*, No C 191, Maastricht, 07.02.1992, 29.06.1992, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>, 13/12/2011.

¹⁷ Александра Чавошки, *Основи еколошког права Европске уније*, op. cit., стр. 24.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ “Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts”, *Official Journal of the European Communities*, No C 340, 10.11.1997, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>, 13/12/2011.

имплементације политика Заједнице у области пољопривреде, транспорта, интерног тржишта и истраживања, и државе чланице понаособ и Заједница као целина, морају у пуној мери уважити захтеве добробити животиња, поштујући истовремено законске и административне одредбе и обичаје држава чланица од значаја за религиозне обреде, културну традицију и регионално наслеђе.²⁰ Повеља о основним правима Европске уније (*Charter of Fundamental Rights of the European Union*) из 2000. године такође садржи прокламацију од значаја за животну средину, којом је наглашено да висок ниво заштите животне средине и побољшање квалитета животне средине морају бити интегрисани у политике Уније и обезбеђени у складу са принципом одрживог развоја (члан 37).²¹ И Лисабонски споразум, који је усвојен 2007. године а ступио на снагу 2009, животињама признаје својство осећајних бића. Сходно томе, он предвиђа да Унија и њене државе чланице морају у потпуности уважити захтеве добробити животиња приликом формулисања и имплементације својих развојних политика у области пољопривреде, рибарства, транспорта, унутрашњег тржишта, истраживања и технолошког развоја, уз поштовање законских и административних одредби и обичаја држава чланица, а посебно оних који се односе на религиозне обреде, културне традиције и регионално наслеђе (члан 13).²²

III) СЕКУНДАРНИ ИЗВОРИ ПРАВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ДОБРОБИТ ЖИВОТИЊА

Број правних аката Европске уније који покривају искључиво област заштите и добробити животиња стално се повећава.²³ Њима се регулишу

²⁰ “Protocol on Protection and Welfare of Animals, Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts”, *Official Journal of the European Union*, No C 340, 10.11.1997, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html#0110010013>, 14/12/2011.

²¹ “Charter of Fundamental Rights of the European Union”, *Official Journal of the European Communities*, 18.12.2000, No C 364/1, Интернет, http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf, 13/12/2011.

²² “Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community”, *Official Journal of the European Union*, signed at Lisbon, 13.12.2007, 17.12.2007. No C 306, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>, 13/12/2011.

²³ У питању су углавном секундарни извори – правила и директиве, чији је списак доступан на следећој интернет презентацији: <http://ec.europa.eu/food/animal/welfare>

питања од значаја за заштиту добробити животиња у следећим ситуацијама: приликом узгоја на фармама, приликом убијања (посебно клања), током транспорта, током боравка у зоолошким вртovima и приликом вршења научних истраживања и експеримената. Посебни извори комунитарног права садрже одредбе којима се постављају стандарди у области здравствене заштите животиња.

Добробит фармских животиња

Добробит животиња које се узгајају на фармама препозната је као нарочито значајно питање будући да превазилази оквире добробити животиња и задире у област безбедности хране и других производа животињског порекла, као и здравља људи. Сагласно томе, Европска унија је 1978. године као међународна организација приступила Европској конвенцији за заштиту животиња које се узгајају на пољопривредним газдинствима (фармама).²⁴ Поред тога, низ секундарних извора права Европске уније посвећен је примени стандарда добробити тих животињских врста. За добробит свих врста фармских животиња значајни су следећи извори: 1) Директива Савета Европске уније посвећена заштити животиња које се узгајају на фармама из 1998. године,²⁵ и 2) Одлука Европске комисије о изменама Одлуке из 2000. године у вези са минималним захтевима у погледу сакупљања информација приликом инспекције места производње на којима се одређене животиње држе ради фармског узгоја из 2006. године.²⁶ За заштиту добробити појединих врста

/references_en.htm, 14/12/2011. Видети и: Rex Horgan, "EU Animal Welfare Legislation: Current Position and Future Perspectives", *Revista Electrónica de Veterinaria REDVET*, вол. VII, бр. 12, Veterinaria Organización S.L, España, 2006, p. 1.

²⁴ "Council Decision 78/923/EEC of 19 June 1978, concerning the conclusion of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes", *Official Journal of the European Union* No L 323, 17.11.1978, pp. 12–13, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31978D0923:EN:HTML>, 15/12/2011.

²⁵ "Council Directive 98/58/EC of 20 July 1998, concerning the protection of animals kept for farming purposes", *Official Journal of the European Union* No L 221, 08.08.1998, p. 23–27, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998L0058:EN:HTML>, 15/12/2011.

²⁶ "Commission Decision (2006/778/EC) of 14 November 2006, amending Decision 2000/50/EC concerning minimum requirements for the collection of information during the inspections of production sites on which certain animals are kept for farming purposes", *Official Journal of the European Union* No L 314, 15.11.2006, pp. 39–47, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006D0778:EN:HTML>, 15/12/2011.

фармских животиња највећи значај имају: 1) Директива којом се постављају минимални стандарди за заштиту кокошака носилца из 1999. године;²⁷ 2) Директива којом се постављају минимална правила за заштиту пилића који се узгајају у сврху производње меса из 2007. године;²⁸ 3) Директива којом се постављају минимални стандарди за заштиту стоке из 2008. године;²⁹ и 4) Директива којом се постављају минимални стандарди за заштиту свиња из 2008. године.³⁰ У погледу заштите добробити животиња у случајевима њиховог убијања, а посебно клања, треба најпре нагласити да је Европска унија, као међународна организација, 1988. године потписала Европску конвенцију за заштиту животиња за клање.³¹ Поред тога, за ову област су важна и следећа два секундарна извора комунитарног права: 1) Директива о заштити животиња у време клања или убијања из 1993. године;³² и 2) Уредба о заштити животиња у време убијања из 2009. године.³³

²⁷ “Council Directive 1999/74/EC of 19 July 1999, laying down minimum standards for the protection of laying hens”, *Official Journal of the European Union* No L 203, 03.08.1999, pp. 53–57, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0074:EN:HTML>, 15/12/2011.

²⁸ “Council Directive 2007/43 of 28 June 2007, laying down minimum rules for the protection of chickens kept for meat production”, *Official Journal of the European Union* No L 182, 12.07.2007, pp. 19–28, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:182:0019:01:EN:HTML>, 15/12/2011.

²⁹ “Council Directive 2008/119/EC of 18 December 2008, laying down minimum standards for the protection of calves”, *Official Journal of the European Union* No L 010, 15.01.2009, pp. 7–13, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0119:EN:HTML>, 15/12/2011.

³⁰ “Council Directive 2008/120/EC of 18 December 2008, laying down minimum standards for the protection of pigs”, *Official Journal of the European Union* No L 47/5, 18.02.2009, p. 5, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:047:0005:0013:EN:PDF>, 15/12/2011.

³¹ “Council Decision 88/306/EEC of 16 May 1988, on the conclusion of the European Convention for the Protection of Animals for Slaughter”, *Official Journal of the European Union* No L 137, 02.06.1988, pp. 25–26, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988D0306:EN:HTML>, 15/12/2011.

³² “Council Directive 93/119/EC of 22 December 1993, on the protection of animals at the time of slaughter or killing”, *Official Journal of the European Union* No L 340, 31.12.1993, pp. 21–34, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0119:EN:HTML>, 15/12/2011.

³³ “Council Regulation (EC) No 1099/2009 of 24 September 2009, on the protection of animals at the time of killing”, *Official Journal of the European Union*, No 303/1, 18.11.2009,

Добробит животиња у транспорту

Добробит животиња приликом њиховог транспорта различитим превозним средствима загарантована је на нивоу Европске уније у следећим правним актима: 1) Уредбом Европског савета о критеријумима Заједнице у погледу станица (одморишта) и изменама плана пута из 1997. године;³⁴ 2) Уредбом Европске комисије којом се успостављају детаљни услови у погледу захтева за рефундирање извозних трошкова везаних за добробит живих говеда приликом транспорта из 2003. године;³⁵ и 3) Уредбом Европског Савета о заштити животиња током транспорта и поступака повезаних са транспортом из 2004.³⁶ Такође, 2004. године Европска унија потписала је и Европску конвенцију за заштиту животиња у међународном превозу.³⁷

Добробит дивљих животиња

Заштита дивљих животиња у Европској унији односи се како на оне дивље животиње које бораве у свом природном станишту, тако и на оне које се налазе у заточеништву. За заштиту дивљих животиња у природном станишту најважнији су следећи извори комунитарног права: 1) Директива

Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:303:0001:0030:EN:PDF>, 15/11/2011.

³⁴ “Council Regulation (EC) No 1255/97 of 25 June 1997, concerning Community criteria for staging points and amending the route plan referred to in the Annex to Directive 91/628/EEC”, *Official Journal of the European Union*, No L 174, 2.7.1997, p. 1, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1255:20070105:EN:HTML>, 15/12/2011.

³⁵ “Commission Regulation (EC) 639/2003 of 9 April 2003, laying down detailed rules pursuant to Council Regulation (EC) 1254/1999 as regards requirements for the granting of export refunds related to the welfare of live bovine animals during transport”, *Official Journal of the European Union* No L 093, 10.04.2003, pp. 10–17, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R0639:EN:NOT>, 15/12/2011.

³⁶ “Council Regulation (EC) No 1/2005 of 22 December 2004, on the protection of animals during transport and related operations and amending Directives 64/432/EEC and 93/119/EC and Regulation (EC)”, No 1255/97, *Official Journal of the European Union* No L 3, 5.1.2005, pp. 1–44, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005R0001:EN:NOT>, 15/12/2011.

³⁷ “Council Decision 2004/544/EC of 21 June 2004 on the signing of the European Convention for the protection of animals during international transport”, *Official Journal of the European Union* No L 241, 13.7.2004, p. 21, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0544:EN:NOT>, 15/12/2011.

о очувању дивљих птица из 1979. године;³⁸ 2) Директива о очувању природних станишта и дивље флоре и фауне из 1992. године;³⁹ 3) Уредба о заштити врста дивље флоре и фауне путем регулисања трговине примерцима тих врста из 1996. године;⁴⁰ и 4) Директива о квалитету свежих вода којима су потребни заштита или побољшање како би биле подобне за живот риба из 2006. године.⁴¹ Најважнији критеријуми добробити и заштите који морају бити испуњени приликом боравка дивљих животиња у заточеништву уређени су Директивом која се односи на држање дивљих животиња у зоолошким вртovima из 1999. године.⁴² Недавно је, више од једне деценије након усвајања те директиве, Европска асоцијација зоолошких вртова и акваријума (*European Association of Zoos and Aquaria*)⁴³ упутила позив државама чланицама да „обезбеде највише могуће стандарде у европским зоолошким вртovima и акваријумима”, захтевајући да се спроведе одговарајућа независна научна процена стања

³⁸ “Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979, on the conservation of wild birds”, *Official Journal of the European Union*, No L 103, 25. 4. 1979, p. 1, са последњим изменама у: “Council Directive 2006/105/EC” of 20 November 2006, *Official Journal of the European Union* No L 363 20.12.2006, p. 368, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1979/L/01979L0409-20070101-en.pdf>, 17/12/2011.

³⁹ “Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992, on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora”, *Official Journal of the European Union* No L 206, 22.7.1992, p. 7, са последњим изменама у: “Council Directive 2006/105/EC of 20 November 2006”, *Official Journal of the European Union* No L 363, 20.12.2006, p. 368, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0043:20070101:EN:PDF>, 17/12/2011.

⁴⁰ “Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996, on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein”, *Official Journal of the European Union*, No L 61, 3.3.1997, p. 1, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1997:061:0001:0069:EN:PDF>, 17/12/2011.

⁴¹ “Directive 2006/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 on the quality of fresh waters needing protection or improvement in order to support fish life”, *Official Journal of the European Union*, No L 264, 25.9.2006, p. 20, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:264:0020:0031:EN:pdf>, 17/12/2011.

⁴² “Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999, relating to the keeping of wild animals in zoos”, *Official Journal of the European Union*, No L 094, 09.04.1999, p. 24–26, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0022:EN:HTML>, 15/12/2011.

⁴³ Више о делатности и активностима Европске асоцијације зоолошких вртова и акваријума (*European Association of Zoos and Aquaria*), највеће светске професионалне организације из те области, видети на следећој интернет презентацији: www.eaza.net, 17/12/2011.

и услова у њима.⁴⁴ Регулисање риболова у земљама Европске уније део је опште политике рибарства Европске уније (*Common Fisheries Policy of EU*), садржане у преко три стотине прописа којима се, између осталог, регулишу начин, место и време вршења риболовних активности како би се избегла претерана експлоатација ресурса, обезбедила економска и социјална стабилност заједница које зависе од риболова и смањио негативан утицај риболова на морски живи свет.⁴⁵ Као најважнији прописи Европске уније у овој области могу се издвојити следећи: 1) Директива о очувању и одрживом експлоатисању рибљих фондова у складу са Општом политиком рибарства из 2002. године,⁴⁶ 2) Директива којом се оснива систем превенције, сузбијања и елиминисања незаконитог, непријављеног и нерегулисаног риболова из 2008. године,⁴⁷ и 3) Директива о успостављању система контроле како би се обезбедила усклађеност са правилима Опште политике рибарства из 2009. године.⁴⁸

Здравствена заштита животиња

Заштита здравља животиња, као једног од кључних фактора њихове добробити, али и предуслова за очување безбедности хране и здравља људи,

⁴⁴ *Animals in Europe*, бр, 23/2011, Eurogroup for Animals, 2011, p. 2, Интернет, http://eurogroupforanimals.org/files/publications/downloads/Animals_in_Europe_-_issue_n%C2%B023_-_final.pdf, 17/12/2011.

⁴⁵ Интернет, <http://www.cfp-reformwatch.eu/2009/12/the-background/>, 31/10/2011.

⁴⁶ “Council Regulation (EC) No 2371/2002 of 20 December 2002 on the conservation and sustainable exploitation of fisheries resources under the Common Fisheries Policy”, *Official Journal of the European Communities* L 358/59, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:358:0059:0080:EN:PDF>, 09/11/2011.

⁴⁷ “Council Regulation (EC) No 1005/2008 of 29 September 2008 establishing a Community system to prevent, deter and eliminate Illegal, Unreported and Unregulated Fishing, amending Regulations (EEC) No 2847/93, (EC) No 1936/2001 and (EC) No 601/2004 and repealing Regulations (EC) No 1093/94 and (EC) No 1447/1999”, *Official Journal of the European Union*, L 286/1, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008R1005:EN:NOT>, 09/11/2011.

⁴⁸ “Council Regulation (EC) No 1224/2009 of 20 November 2009 establishing a Community control system for ensuring compliance with the rules of the common fisheries policy, amending Regulations (EC) No 847/96, (EC) No 2371/2002, (EC) No 811/2004, (EC) No 768/2005, (EC) No 2115/2005, (EC) No 2166/2005, (EC) No 388/2006, (EC) No 509/2007, (EC) No 676/2007, (EC) No 1098/2007, (EC) No 1300/2008, (EC) No 1342/2008 and repealing Regulations (EEC) No 2847/93, (EC) No 1627/94 and (EC) No 1966/2006”, *Official Journal of the European Union*, L 343, 22/12/2009 pp. 1–50, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009R1224:EN:HTML>, 09/11/2011.

такође је уређена одговарајућим правним актима Европске уније. Иако спада у формалноправно необавезујуће изворе, међу њима се по свом значају посебно издваја Стратегија здравља животиња Европске уније за период од 2007. до 2013. године (*Animal Health Strategy for the European Union 2007–2013*), усвојена од стране Европске комисије.⁴⁹ Смисао Стратегије огледа се у усмеравању развоја политике здравствене заштите животиња како би се постигли виши стандарди у том домену. Она се односи на: животиње које се држе ради исхране, фармског узгоја, спорта, дружења, забаве, животиње у зоолошким вртovima, дивље животиње и животиње које се користе за научна истраживања. Поред тога, Стратегијом су обухваћене и све животиње које се уносе у Европску унију или износе из ње, као и оне које се налазе у транзиту, а релевантна је, како за њихове власнике, тако и за ветеринарске посленике, произвођаче хране, произвођаче средстава за лечење животиња, групе које се залажу за права животиња, истраживаче и просветне раднике, спортска и рекреативна удружења, образовне установе, погрошаче, надлежне органе Уније и њених чланица итд.⁵⁰ Највећи значај ове Стратегије огледа се у томе што она представља темељ за изградњу правног оквира у сфери здравствене заштите животиња у Европској унији. Управо је у том документу константан развој законодавства идентификован као један од главних механизма интервенције Уније у том домену, те се Стратегијом настоји креирати јединствен и јасан регулаторни оквир усклађен са захтевима Светске организације за здравље животиња (*World Organisation for Animal Health – OIE*).⁵¹ Тај циљ би требало да буде постигнут кроз замену постојећег законодавства јединственим правним оквиром, који би дефинисао и интегрисао принципе из области трговинске размене унутар Уније, увоза, исхране, добробити и контроле болести животиња уз поштовање међународних стандарда и осигурање константне посвећености високим стандардима здравља животиња.⁵²

⁴⁹ “A New Animal Health Strategy for the European Union (2007–2013) – where Prevention is better than cure”, communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM 539 (2007) final, European Commission, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, Интернет, http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/strategy/docs/animal_health_strategy_en.pdf, 18/12/2011.

⁵⁰ “Animal Health Strategy for the European Union (2007–2013)”, p. 8.

⁵¹ Више о Светској организацији за здравље животиња (*World Organisation for Animal Health – OIE*) видети на интернет презентацији: <http://www.oie.int/>, 18/12/2011.

⁵² “A New Animal Health Strategy for the European Union (2007–2013)”, p. 15.

Добробит експерименталних животиња

Истраживања на животињама, било да се врше ради развоја или производње нових лекова, за проучавање утицаја на животну средину или ради тестирања хемикалија или нових адитива за храну, у свим државама чланицама морају бити спроведена у складу са законодавством Европске уније.⁵³ Употреба животиња у експерименталне сврхе широко је заступљена у земљама Европске уније. У прилог томе говоре и званични статистички подаци према којима је, на пример, током 2005. године у Европској унији за експерименталне сврхе употребљено преко дванаест милиона животиња, од чега су скоро 78% чинили глодари и зечеви, 15% хладнокрвне животиње, 5% птице, док су животиње попут коња, магараца, свиња, коза и оваца чиниле око 1%, а нељудски примати само хиљадити део тог броја.⁵⁴ Слични подаци (уз незнатна повећања) изнети су и у званичном извештају о овој области за 2008. годину, иако је број држава чланица тада повећан са двадесет једне на двадесет седам.⁵⁵ Европска унија има посебно законодавство којим је нормирана употреба животиња за научне сврхе још од 1986. године, када је усвојена Директива о процени закона, других прописа и административних одредби држава чланица од значаја за заштиту животиња које се користе за експерименталне и друге научне сврхе.⁵⁶ Ова Директива измењена је 2003. године,⁵⁷ да би септембра 2010. Европска унија усвојила Директиву

⁵³ Интернет, http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/home_en.htm, 17/11/2001.

⁵⁴ “Report from the Commission to the Council and the European Parliament – Fifth Report on the Statistics on the Number of Animals used for Experimental and other Scientific Purposes in the Member States of the European Union”, (SEC (2007)1455), Commission of the European Communities, Brussels, 05.11.2007, COM (2007) 675 final, pp. 3–4, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0675:FIN:EN:PDF>, 18/11/2001.

⁵⁵ “Report from the Commission to the Council and the European Parliament – Sixth Report on the Statistics on the Number of Animals used for Experimental and other Scientific Purposes in the Member States of the European Union”, (SEC (2010) 1107), European Commission, Brussels, 08.12.2010. COM (2010) 511 final/2, pp. 3–4, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0511:REV1:EN:PDF>, 18/11/2001.

⁵⁶ “Council Directive of 24 November 1986 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States regarding the protection of animals used for experimental and other scientific purposes (86/609/EEC)”, *Official Journal of the European Communities* No L 358/1, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31986L0609:en:HTML>, 17/11/2001.

⁵⁷ “Directive 2003/65/EEC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2003, amending Council Directive 86/609/EEC on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States regarding the protection of animals used for

2010/63/EU о заштити животиња које се користе за научне сврхе,⁵⁸ којом је замењена Директива из 1986. године. Смисао нове Директиве јесте да допринесе јачању законодавства и побољшању добробити животиња које ће и даље морати да се користе у научне сврхе, као и да још чвршће утемељи принципе употребе животиња познате као *The Three Rs Principles (Replace, Reduce and Refine)* у законодавству Европске уније.⁵⁹ Европска унија је као међународна организација 1987. године потписала,⁶⁰ а 1998. и ратификовала⁶¹ Европску конвенцију за заштиту кичмењака који се користе за експерименталне и друге научне сврхе, а потврдила је и њене накнадне измене и допуне.⁶² Од правних аката Европске уније посвећених овој проблематици важне су и Препоруке државама чланицама, које садрже смернице (упутства) за смештај и старање о животињама намењеним за експерименталне и друге научне сврхе из 2007. године.⁶³

experimental and other scientific purposes”, *Official Journal of the European Union*, No L 230/32, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:230:0032:0033:EN:PDF>, 18/11/2001.

⁵⁸ “Directive 2010/63/EU of the European and of the Council of 22 September 2010 on the protection of animals used for scientific purposes”, *Official Journal of the European Union*, No L 276/33, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:276:0033:0079:En:PDF>, 18/11/2001.

⁵⁹ Интернет, http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/home_en.htm, 17/11/2001. Више о овим принципима видети у: Маријана Вучинић, „Основни принципи заштите добробити огледних животиња”, *Ветеринарски гласник*, бр. 3–4, Београд, 2007, стр. 173–181.

⁶⁰ Списак држава и међународних организација које су потписале и ратификовале Европску конвенцију за заштиту кичмењака који се користе за експерименталне и друге научне сврхе доступан је на следећој презентацији: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=123&CM=1&DF=&CL=ENG>, 18/11/2001.

⁶¹ “Council Decision 1999/575/EC of 23 March 1998 concerning the conclusion by the Community of the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes”, *Official Journal of the European Union*, L 222, 24/08/1999 pp. 29–30, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D0575:EN:HTML>, 17. 11.2011.

⁶² “Council Decision 2003/584/EC of 22 July 2003 concerning the conclusion of the Protocol of Amendment to the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes”, *Official Journal of the European Union* L 198, 06/08/2003 pp. 10–12, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003D0584:EN:HTML>, 17/11/2001.

⁶³ “Commission Recommendation of 18 June 2007 on guidelines for the accommodation and care of animals used for experimental and other scientific purposes (notified under document number C(2007) 2525) 2007/526 EC”, *Official Journal of the European Union*, No L 197/1,

IV) КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ЖИВОТИЊА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Сви наведени извори комунитарног права којима се успостављају стандарди заштите и добробити животиња у различитим ситуацијама имају посредан значај за њихову кривичноправну заштиту. Наиме, њима се прописују једнообразни критеријуми који морају бити испоштовани у односу човека према различитим животињским врстама и у различитим ситуацијама, чиме се повлачи линија између оних људских радњи предузетих према животињама које су дозвољене или чак пожељне и оних које то нису. Какве ће бити санкције за непоштовање на тај начин прописаних стандарда (да ли кривичне, грађанскоправне или прекршајне, односно административне) донедавно је зависило углавном од националних законодавстава држава чланица. Међутим, након што се дошло до сазнања да се последице кривичних дела против животне средине убрзано шире и изван појединих држава чланица на чијим територијама су та дела учињена, представљајући опасност за животну средину у целој Европској унији, 2008. године усвојена је посебна директива посвећена заштити животне средине путем кривичног права.⁶⁴

Ова Директива настала је као одговор на уочену недовољну ефикасност постојећих система казни у постизању потпуне усклађености са прописима о заштити животне средине (Увод Директиве, став 2). Због тога се јавила потреба да се поштовање закона у области заштите животне средине у државама чланицама додатно ојача прописивањем кривичних санкција које би изражавале друштвену осуду другачије природе од оне коју са собом носе административне санкције и механизми компензације предвиђени грађанским правом (Увод Директиве, став 3). У Директиви је такође препознато да је за делотворнију заштиту животне средине потребно увести казне које би у већој мери одвраћале учиниоце од предузимања радњи које су опасне по животну средину и којима се по правилу суштински оштећују њени поједини елементи: ваздух, земљиште, вода, животиње или биљке, као и очување врста (Увод Директиве, став 5).

Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:197:0001:0089:EN:PDF>, 18/11/2001.

⁶⁴ “Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law”, *Official Journal of the European Union* No L 328, 06.12.2008, pp. 28–37, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0099:EN:HTML>, 16. 12. 2011.

Директива посебно истиче да повреда или угрожавање животне средине могу бити учињени не само активним радњама (чињењем), већ и пасивним делатностима, односно пропуштањем да се поступи у складу са правном обавезом, те да нечињење такве врсте треба да буде забрањено одговарајућим казнама (Увод Директиве, став 6). Дакле, овом директивом предвиђено је да сва таква понашања треба да буду предвиђена као кривична дела у целој Европској унији, под условом да су учињена намерно, односно умишљајно (*intentionally*) или из нехата (*with serious negligence*) (Увод Директиве, став 7). При томе треба подвући да је у тексту Директиве употребљен израз *serious negligence*, који означава „груби нехат” или „груби немар”, и који би одговарао појму свесног нехата у нашем кривичном праву. То значи да понашања учињена са несвесним нехатом као обликом кривице према Директиви не морају бити обухваћена криминалном зоном у националним законодавствима држава чланица. Али, пошто су Директивом прописани само минимални стандарди, свака држава чланица слободна је да усвоји или задржи (уколико их већ има) строже мере за обезбеђење делотворне кривичноправне заштите животне средине (Увод Директиве, став 11), из чега следи да би, у зависности од нахођења националних законодаваца, могло бити кажњиво и кршење одредаба о заштити животне средине учињено са несвесним нехатом као обликом кривице. Имајући у виду стање еколошког криминалитета у Европској унији, Директивом о заштити животне средине путем кривичног права, настоје се успоставити мере из области кривичног права како би се обезбедила ефикаснија заштита животне средине (члан 1). Њоме се државе чланице Европске уније обавезују да у својим националним кривичним законодавствима пропишу кривичне санкције – казне за понашања која представљају озбиљна кршења одредаба комунитарног права посвећених заштити животне средине. У питању су следећа понашања предвиђена у ставу 10. Увода Директиве посвећене заштити животне средине путем кривичног права: 1) ослобађање, испуштање или уношење одређене количине материја или јонизујућег зрачења у ваздух, земљиште или воду, које проузрокује или може проузроковати смрт или озбиљну повреду људи или знатну штету за квалитет ваздуха, земљишта или воде или за животиње или биљке, 2) сакупљање, транспорт, вађење или одлагање отпадака, укључујући и надзор таквих подухвата и чување места за одлагање, као и радње предузете у својству продавца или посредника (*waste management*), чиме се проузрокује или се може проузроковати смрт или озбиљна повреда људи или знатна штета за квалитет ваздуха, земљишта или воде или за

животиње или биљке, 3) транспорт отпадака бродом, под условом да је та активност обухваћена Правилком о транспорту отпада бродом⁶⁵ и да је предузета у мери која није занемарљива, без обзира да ли је спроведена од стране једног или више повезаних бродских пошилики, 4) рад електране у којој се спроводи опасна активност или чувају или користе опасне супстанце или препарати и која може проузроковати смрт или озбиљну повреду људи или знатну штету за квалитет ваздуха, земљишта или воде или за животиње или биљке изван круга електране, 5) производња, прослеђивање, руковање, употреба, држање, складиштење, транспорт, увоз, извоз или одлагање нуклеарних материјала или других опасних радиоактивних супстанци, чиме се проузрокује или може проузроковати смрт или озбиљна повреда људи или знатна штета за квалитет ваздуха, земљишта или воде или за животиње или биљке, 6) убијање, уништавање, поседовање или присвајање примерака заштићених врста дивље фауне или флоре, осим ако се приликом таквих поступака узима занемарљиво мала количина таквих примерака која има незнатан утицај на очување њихових врста, 7) трговина примерцима заштићених врста дивље фауне или флоре или њиховим деловима или производима, осим ако је у питању незнатна мала количина таквих примерака која има незнатан утицај на очување њихових врста, 8) свако понашање којим се проузрокује значајно погоршање стања станишта у оквиру заштићеног подручја, и 9) производња, увоз, извоз, стављање у промет или употреба супстанци које угрожавају озонски омотач.⁶⁶ Директива налаже државама чланицама да у својим националним кривичним законодавствима пропишу казне и за подстрекавање на вршење наведених радњи, као и за помагање њиховим учиниоцима (члан 4). Државе чланице се обавезују да предузму неопходне мере како би обезбедиле да та кривична дела буду запрећена делотворним и сразмерним казнама које ће одвратити учиниоце од њиховог вршења (члан 5). Са друге стране, Директивом се не успостављају обавезе држава чланица у вези са изрицањем и извршењем прописаних казни у појединачним случајевима (Увод Директиве, став 10). Рок за поступање

⁶⁵ “Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste”, *Official Journal of the European Union* No L 190/1, 12.7.2006, Интернет, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130521.pdf, 18/12/2011.

⁶⁶ “Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law”, *Official Journal of the European Union* L 328, 06.12.2008, pp. 28–37.

држава чланица у складу са Директивом био је 26. децембар 2010. године. Као што је већ истакнуто, сви стандарди прописани Директивом су минимални стандарди, тако да је свака држава чланица слободна да усвоји или задржи (уколико их већ има) строже мере за обезбеђење делотворне кривичноправне заштите животне средине.

V) БУДУЋЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ - СТРАТЕГИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ И ДОБРОБИТ ЖИВОТИЊА ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО 2015. ГОДИНЕ

Европска Комисија је 19. јануара 2012. године усвојила и нову Стратегију за заштиту и добробит животиња за период од 2012. до 2015. године (*EU Strategy for Protection and Welfare of Animals 2012–2015*).⁶⁷ Ова Стратегија представља резултат двадесетогодишњег праћења политике добробити животиња у Европској унији, чији је закључак да постојећа правила треба боље примењивати, те да и даље постоје одређене категорије животиња које нису у довољној мери обухваћене и заштићене законодавством Уније, као што су краве које се узгајају ради производње млека и кућни љубимци, а које би могле имати користи од хармонизације законодавстава држава чланица. Ипак, оцењено је да нова Стратегија игнорише ове налазе, као и да не садржи препоруке које би биле релевантне за регулисање неких важних питања попут транспорта живих животиња, клонирања животиња ради производње хране и вршења експеримената на животињама ради тестирања козметичких производа. Осим у области пољопривреде и трговине, Стратегија не спомиње потребу усклађивања политике добробити животиња у Европској унији са политикама у области научних истраживања, заштите дивљих животиња, заштите потрошача и одрживог развоја. За сада се сматра да наведени пропусти у Стратегији могу проузроковати даље патње животиња у земљама чланицама Европске уније.⁶⁸ Иако није реч о правно обавезујућем документу, пропусти уочени

⁶⁷ “EU Strategy for Protection and Welfare of Animals 2012–2015”, European Commission, Brussels, 19. 1. 2012, COM (2012) 6 final communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the European Union Strategy for the Protection and Welfare of Animals 2012–2015 {SEC(2012) 55 final} {SEC(2012) 56 final}, Интернет, http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/action-plan/docs/aw_strategy_19012012_en.pdf, 25/01/2012.

⁶⁸ *Animals in Europe*, Issue No 24, January, 2012, Eurogroup for Animals, 2012, Интернет, http://gallery.mailchimp.com/2ff051030cbf62adef464fe3d/files/Animals_in_Europe_issue_n_24_final.pdf, 25/01/2012.

у најновијој Стратегији за заштиту и добробит животиња у Европској унији могли би да се негативно одразе и на даље напредовање на пољу правне, па и кривичноправне заштите животиња у појединим државама чланицама, утолико што би се области које Стратегијом нису обухваћене једноставно могле занемарити као мање важне, те самим тим изоставити из релевантних националних правних аката држава чланица.

VI) ЗАКЉУЧАК

Растући број извора права Европске уније посвећених правној заштити добробити животиња недвосмислено говори у прилог значају који ова регионална организација и њене државе чланице придају тој проблематици. Осим што штити животиње као интегрални део животне средине, Европска унија посебну пажњу посвећује очувању њихове добробити у појединим ситуацијама – приликом фармског узгоја, клања, научних огледа, превоза, боравка дивљих животиња у заточеништву или у природном станишту и приликом пружања животињама ветеринарске помоћи. Међутим, чини се да је тек усвајањем Директиве о кривичноправној заштити животне средине, којом се животиње штите као њен саставни део, ова заштита у потпуности заокружена. Ипак, питање заштите добробити животиња на нивоу Европске уније није тиме затворено. Напротив, ова област може се окарактерисати као изузетно динамична, те се законодавство посвећено њеном регулисању константно прилагођава новонасталим захтевима и утицајима који долазе са више страна: од потреба тржишта хране, тражње за новим лековима, препаратима или производима животињског порекла, преко неопходности очувања животне средине, појединих животињских врста, њихових природних станишта, па све до константног притиска и лобирања различитих удружења и организација за заштиту добробити животиња и животињских права. Иако у настојању да помири све ове различите и често потпуно опречне интересе, законодавство Европске уније у појединим ситуацијама предност даје интересима добробити животиња, па се често овим правним изворима и њиховим творцима замера на претераном антропоцентризму. Такав је случај и са најновијом Стратегијом добробити животиња Европске уније за период од 2012. до 2015. године, којој се упућују критике пре свега зато што не спомиње потребу усклађивања политике добробити животиња у Европској унији са политикама заступљеним у научним истраживањима, затим, да се не бави заштитом дивљих животиња, нити заштитом потрошача и очувањем

одрживог развоја. За сада се сматра да наведени пропусти у Стратегији могу проузроковати даље патње животиња у земљама чланицама Европске уније, што би свакако представљало крајње ретроградну и потенцијално опасну тенденцију.

Иако наша земља још није чланица Европске уније, те је самим тим не обавезују извори комунитарног права, потребно је инсистирати на упознавању са њиховом садржином и на имплементацији стандарда који су њима прописани у домаће законодавство. Инсистирање на усклађивању домаћих законских и подзаконских правних аката са критеријумима постављеним у праву Европске уније доприноси подизању стандарда добробити животиња, како на општем нивоу, тако и у низу појединачних ситуација у којима се оне могу наћи. Прописивање детаљнијих, ефикаснијих и строжим санкцијама запрећених гаранција заштите животиња, а затим и њихова доследна примена у свакодневном животу грађана и у пракси надлежних државних органа, по бенефитима које са собом носи превазилази само питање опстанка и добробити животиња. Наиме, поступање у складу са начелима пет слобода, као и поштовање осталих начела зајемчених, између осталог, и законодавством Европске уније, у великој мери доприноси и унапређењу квалитета човекове животне средине у најширем смислу, њеног одрживог експлоатисања за потребе заједнице, здрављу људи, као и безбедности и квалитету хране, односно животних намирница и других производа животињског порекла. Поред тога, треба нагласити и да је наш законодавац знатно касније у односу на законодавце *common law* система (попут Сједињених Америчких Држава и Велике Британије) и законодавце развијених земаља и европско-континенталне правне традиције (попут Немачке, Швајцарске и Шведске), усвојио кривичноправне и прекршајноправне одредбе релевантне за заштиту животиња. Треба имати у виду да је кривично дело убијања и злостављања (раније: мучења) животиња уведено у наш правни систем тек 1. јануара 2006. године, када је на снагу ступио важећи Кривични законик, као и да је Закон о добробити животиња Републике Србије усвојен тек 2009. године.⁶⁹ У том контексту, познавање европских стандарда правне заштите добробити животиња може у знатној мери допринети уједначавању праксе домаћих кривичних и прекршајних судова приликом решавања случајева у којима је дошло до повреде или

⁶⁹ Видети: „Кривични законик”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009. и „Закон о добробити животиња”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 41/2009.

угрожавања добробити животиња, будући да у тој области и даље постоји велики број недоумица, правних празнина и појмова који нису до краја дефинисани или који су, упркос постојању прецизне законске дефиниције, недовољно операционализовани. Тиме би се подигли и квалитет и ефикасност рада судова приликом поступања у предметима из те области а, самим тим, и ниво правне сигурности и извесности у случајевима од значаја за заштиту добробити животиња. За заштиту животиња од извора комунитарног права највећи значај има Директива Европске уније посвећена заштити животне средине путем кривичног права из 2008. године, и због тога би је требало сагледати као корисну и драгоцену смерницу за нашег законодавца. Иако се њоме животиње не штите непосредно, као бића која имају сопствене инхерентне вредности или права, већ само као интегрални део животне средине, она и на тај, посредан начин омогућава подизање квалитета и извесности њихове правне заштите. Посебно је важно што Директива проширује кривичноправну одговорност и на подстрекавање и помагање у вршењу одређених делатности којима се повређује и угрожава животна средина, односно животиње као њен део, чиме се њихова кривичноправна заштита додатно проширује.

VII) ИЗВОРИ

- “A New Animal Health Strategy for the European Union (2007–2013) – where Prevention is better than cure”, communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM 539 (2007) final, European Commission, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, Интернет, http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/strategy/docs/animal_health_strategy_en.pdf, 18/12/2011.
- *Animals in Europe*, Issue No 23/2011, Eurogroup for Animals, 2011, Интернет, http://eurogroupforanimals.org/files/publications/downloads/Animals_in_Europe_-_issue_n%C2%B023_-_final.pdf, 17/12/2011.
- *Animals in Europe*, Issue No 24, January, 2012, Eurogroup for Animals, 2012, Интернет, http://gallery.mailchimp.com/2ff051030cbf62adef464fe3d/files/Animals_in_Europe_issue_n_24_final.pdf, 25/01/2012.
- Батрићевић, Ана, „Улога конвенција Савета Европе у кривичноправној заштити животиња”, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, вол. 30, бр. 1–2/2011, Београд, 2011.
- Bekoff, Mark (ed.), *Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1998.

- Вучинић, Маријана, „Основни принципи заштите добробити огледних животиња”, *Ветеринарски гласник*, бр. 3–4, Београд, 2007.
- Вучинић, Маријана, *Понашање, добробит и заштита животиња*, Ветеринарска комора Србије, Београд, 2006.
- “Directive 2003/65/EEC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2003, amending Council Directive 86/609/EEC on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States regarding the protection of animals used for experimental and other scientific purposes”, *Official Journal of the European Union*, No L 230/32, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:230:0032:0033:EN:PDF>, 18/11/2011.
- “Directive 2006/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 on the quality of fresh waters needing protection or improvement in order to support fish life”, *Official Journal of the European Union*, No L 264, 25.9.2006, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:264:0020:0031:EN:pdf>, 17/12/2011.
- “Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law”, *Official Journal of the European Union* No L 328, 06. 12. 2008, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0099:EN:HTML>, 16/12/2011.
- “Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law”, *Official Journal of the European Union* L 328, 06/12/2008.
- “Directive 2010/63/EU of the European and of the Council of 22 September 2010 on the protection of animals used for scientific purposes”, *Official Journal of the European Union*, No L 276/33, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:276:0033:0079:En:PDF>, 18/11/2011.
- „Европска конвенција за заштиту животиња за клање из 1979. године”, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/1996.
- „Европска конвенција за заштиту животиња које се узгајају на пољопривредним газдинствима из 1976. године”, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 6/1996.
- „Европска конвенција за заштиту кичмењака који се користе за експерименталне и друге научне сврхе из 1986. године”, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 1/2010.

- „Европска конвенција о заштити животиња у међународном превозу из 1968. године”, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 1/1992.
- „Европска конвенција о заштити кућних љубимаца из 1987. године”, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 1/2010.
- “EU Strategy for Protection and Welfare of Animals 2012–2015”, European Commission, Brussels, 19. 1. 2012, COM (2012) 6 final communication from the Commission to the European Prliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the European Union Strategy for the Protection and Welfare of Animals 2012–2015 {SEC(2012) 55 final} {SEC(2012) 56 final}, Интернет, http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/actionplan/docs/aw_strategy_19012012_en.pdf, 25/01/2012.
- „Закон о добробити животиња”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 41/2009.
- „Конвенција о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта из 1979. године”, *Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори*, бр. 102/2007.
- „Кривични законик”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009.
- Пауновић, Милан, „Животињска права – прилог проширеној теорији људских права”, *Страни правни живот*, бр. 3/2005, Београд, 2005.
- Пауновић, Милан, „Упоредноправни преглед заштите права и добробити животиња”, *Страни правни живот*, бр. 1/2004, Београд, 2004.
- Пауновић, Милан, *Права животиња – савремени међународни стандарди*, Правни факултет Универзитета у Београду и Ђуро Салај АД, Београд, 2004.
- “Protocol on Protection and Welfare of Animals, Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts”, *Official Journal of the European Union*, No C 340, 10.11.1997, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html#0110010013>, 14/12/2011.
- “Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste”, *Official Journal of the European Union* No L 190/1, 12.7.2006, Интернет, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130521.pdf, 18/12/2011.
- “Report from the Commission to the Council and the European Parliament – Fifth Report on the Statistics on the Number of Animals used for Experimental and other Scientific Purposes in the Member States of the European Union”,

- (SEC (2007)1455), Commission of the European Communities, Brussels, 05. 11. 2007, COM (2007) 675 final, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0675:FIN:EN:PDF>, 18/11/2011.
- “Report from the Commission to the Council and the European Parliament – Sixth Report on the Statistics on the Number of Animals used for Experimental and other Scientific Purposes in the Member States of the European Union”, (SEC (2010) 1107), European Commission, Brussels, 08.12.2010. COM (2010) 511 final/2, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0511:REV1:EN:PDF>, 18/11/2011.
 - “Single European Act”, *Official Journal of the European Communities*, No. L 169/1, 29.06.1987, Luxembourg, 17.02.1986, Интернет, http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/singleeuropeanact.pdf, 13/12/2011.
 - “Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts”, *Official Journal of the European Communities*, No C 340, 10.11.1997, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>, 13/12/2011.
 - “Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community”, *Official Journal of the European Union*, signed at Lisbon, 13.12.2007, 17.12.2007. No C 306, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>, 13/12/2011.
 - “Treaty on European Union”, *Official Journal of the European Communities*, No C 191, Maastricht, 07.02.1992, 29.06.1992, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>, 13/12/2011.
 - Horgan, Rex, “EU Animal Welfare Legislation: Current Position and Future Perspectives”, *Revista Electrónica de Veterinaria REDVET*, вол. VII, бр. 12, Veterinaria Organización S.L, España, 2006.
 - “Commission Decision (2006/778/EC) of 14 November 2006, amending Decision 2000/50/EC concerning minimum requirements for the collection of information during the inspections of production sites on which certain animals are kept for farming purposes”, *Official Journal of the European Union* No L 314, 15.11.2006, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006D0778:EN:HTML>, 15/12/2011.
 - “Commission Recommendation of 18 June 2007 on guidelines for the accommodation and care of animals used for experimental and other scientific purposes (notified under document number C(2007) 2525) 2007/526 EC”,

Official Journal of the European Union, No L 197/1, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:197:0001:0089:EN:PDF>, 18/11/2011.

- “Commission Regulation (EC) 639/2003 of 9 April 2003, laying down detailed rules pursuant to Council Regulation (EC) 1254/1999 as regards requirements for the granting of export refunds related to the welfare of live bovine animals during transport”, *Official Journal of the European Union* No L 093, 10.04.2003, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R0639:EN:NOT>, 15/12/2011.
- “Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law”, *European Treaty Series* – No. 172, Strasbourg, 04.11.1998, Council of Europe, Интернет, <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG>, 08/09/2011.
- “Council Decision 1999/575/EC of 23 March 1998 concerning the conclusion by the Community of the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes”, *Official Journal of the European Union*, L 222, 24/08/1999, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D0575:EN:HTML>, 17/11/2011.
- “Council Decision 2003/584/EC of 22 July 2003 concerning the conclusion of the Protocol of Amendment to the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes”, *Official Journal of the European Union* L 198, 06/08/2003, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003D0584:EN:HTML>, 17/11/2011.
- “Council Decision 2004/544/EC of 21 June 2004 on the signing of the European Convention for the protection of animals during international transport”, *Official Journal of the European Union* No L 241, 13.7.2004, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0544:EN:NOT>, 15/12/2011.
- “Council Decision 78/923/EEC of 19 June 1978, concerning the conclusion of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes”, *Official Journal of the European Union* No L 323, 17.11.1978, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31978D0923:EN:HTML>, 15/12/2011.
- “Council Decision 88/306/EEC of 16 May 1988, on the conclusion of the European Convention for the Protection of Animals for Slaughter”, *Official Journal of the European Union* No L 137, 02.06.1988, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988D0306:EN:HTML>, 15/12/2011.

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31988D0306:EN:HTML, 15/12/2011.

- “Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999, relating to the keeping of wild animals in zoos”, *Official Journal of the European Union*, No L 094, 09.04.1999, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0022:EN:HTML>, 15/12/2011.
- “Council Directive 1999/74/EC of 19 July 1999, laying down minimum standards for the protection of laying hens”, *Official Journal of the European Union* No L 203, 03.08.1999, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0074:EN:HTML>, 15/12/2011.
- “Council Directive 2007/43 of 28 June 2007, laying down minimum rules for the protection of chickens kept for meat production”, *Official Journal of the European Union* No L 182, 12.7.2007, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:182:0019:01:EN:HTML>, 15/12/2011.
- “Council Directive 2008/119/EC of 18 December 2008, laying down minimum standards for the protection of calves”, *Official Journal of the European Union* No L 010, 15.01.2009., Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0119:EN:HTML>, 15/12/2011.
- “Council Directive 2008/120/EC of 18 December 2008, laying down minimum standards for the protection of pigs”, *Official Journal of the European Union* No L 47/5, 18.02.2009, p. 5, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:047:0005:0013:EN:PDF>, 15/12/2011.
- “Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979, on the conservation of wild birds”, *Official Journal of the European Union*, No L 103, 25. 4. 1979, са последњим изменама у: “Council Directive 2006/105/EC” of 20 November 2006, *Official Journal of the European Union* No L 363 20.12.2006, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1979/L/01979L0409-20070101-en.pdf>, 17/12/2011.
- “Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992, on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora”, *Official Journal of the European Union* No L 206, 22. 7. 1992, p. 7, са последњим изменама у: „Council Directive 2006/105/EC” of 20 November 2006, *Official Journal of the European Union* No L 363, 20.12.2006, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1992L0043:20070101:EN:PDF>, 17/12/2011.
- “Council Directive 93/119/EC of 22 December 1993, on the protection of animals at the time of slaughter or killing”, *Official Journal of the European*

Union No L 340, 31.12.1993, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0119:EN:HTML>, 15/12/2011.

- “Council Directive 98/58/EC of 20 July 1998, concerning the protection of animals kept for farming purposes”, *Official Journal of the European Union* No L 221, 08.08.1998, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998L0058:EN:HTML>, 15/12/2011.
- “Council Directive of 24 November 1986 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States regarding the protection of animals used for experimental and other scientific purposes (86/609/EEC)”, *Official Journal of the European Communities* No L 358/1, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31986L0609:en:HTML>, 17/11/2011.
- “Council Regulation (EC) No 1/2005 of 22 December 2004, on the protection of animals during transport and related operations and amending Directives 64/432/EEC and 93/119/EC and Regulation (EC)” No 1255/97, *Official Journal of the European Union* No L 3, 5.1.2005, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005R0001:EN:NOT>, 15/12/2011.
- “Council Regulation (EC) No 1005/2008 of 29 September 2008 establishing a Community system to prevent, deter and eliminate Illegal, Unreported and Unregulated Fishing, amending Regulations (EEC) No 2847/93, (EC) No 1936/2001 and (EC) No 601/2004 and repealing Regulations (EC) No 1093/94 and (EC) No 1447/1999”, *Official Journal of the European Union*, L 286/1, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008R1005:EN:NOT>, 09/11/2011.
- “Council Regulation (EC) No 1099/2009 of 24 September 2009, on the protection of animals at the time of killing”, *Official Journal of the European Union*, No 303/1, 18.11.2009, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:303:0001:0030:EN:PDF>, 15/11/2011.
- “Council Regulation (EC) No 1224/2009 of 20 November 2009 establishing a Community control system for ensuring compliance with the rules of the common fisheries policy, amending Regulations (EC) No 847/96, (EC) No 2371/2002, (EC) No 811/2004, (EC) No 768/2005, (EC) No 2115/2005, (EC) No 2166/2005, (EC) No 388/2006, (EC) No 509/2007, (EC) No 676/2007, (EC) No 1098/2007, (EC) No 1300/2008, (EC) No 1342/2008 and repealing Regulations (EEC) No 2847/93, (EC) No 1627/94 and (EC) No 1966/2006”, *Official Journal of the European union*, L 343, 22/12/2009, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009R1224:EN:HTML>, 09/11/2011.

- “Council Regulation (EC) No 1255/97 of 25 June 1997, concerning Community criteria for staging points and amending the route plan referred to in the Annex to Directive 91/628/EEC”, *Official Journal of the European Union*, No L 174, 2.7.1997, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1255:20070105:EN:HTML>, 15/12/2011.
- “Council Regulation (EC) No 2371/2002 of 20 December 2002 on the conservation and sustainable exploitation of fisheries resources under the Common Fisheries Policy”, *Official Journal of the European Communities* L 358/59, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:358:0059:0080:EN:PDF>, 09/11/2011.
- “Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996, on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein” *Official Journal of the European Union*, No L 61, 3.3.1997, p. 1, Интернет, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1997:061:0001:0069:EN:PDF>, 17/12/2011.
- “Charter of Fundamental Rights of the European Union“, *Official Journal of the European Communities*, 18.12.2000, No C 364/1, Интернет, http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf, 13/12/2011.
- Чавошки, Александра, *Основи еколошког права Европске уније*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Службени гласник, Београд, 2007.

Интернет

- *European Association of Zoos and Aquaria (EAZA)*, www.eaza.net, 17/12/2011.
- *The American Society for the Prevention of Cruelty to Animals (ASPCA)*, www.aspc.org, 07/05/2012.
- *World Organisation for Animal Health (OIE)*, www.oie.int/, 18/12/2011.
- *World Society for the Protection of Animals (WSPA)*, www.wspa-international.org, 07/05/2012.